

SKUP-rapport for NRK Brennpunkts og SVTs Uppdrag
Gransknings prosjekt:

ULVEJGERNE

Dokumentarene:

- Hatet (del 1)
- Dødens Triangel (del 2)

Publisert: 19. og 26. april 2004

Medium: TV-dokumentarer

Medarbeidere: Oscar Hedin med flere

Generelt om programmene

Den skandinaviske ulvestammen omfatter et 100-talls dyr. Stammen har vokst unaturlig sakte og nå har veksten stanset. Arten står på den såkalte rødlista over utryddingtruede dyr.

Konflikten mellom husdyrhold og rovdyr er av gammel dato. Temaet er en gjenganger i pressen. De siste årene har temperaturen i debatten blitt atskillig høyere, noe den folkelige mobiliseringen i grensestrøkene i Norge og Sverige vitner om.

Forskere i Norge og Sverige ser en omfattende tjuvjakt som den eneste rimelige forklaringen. Men politiet har ikke lyktes med å bevise slik kriminalitet. Ingen journalist har heller lyktes med å beskrive jakten på et troverdig sett. Det nærmeste kolleger har kommet, er anonymiserte intervju med ulvejegerne som har fortalt ukontrollerbare jaktbeskrivelser. Mange debattanter har brukt denne mangelen på dokumentasjon og dommer som et bevis for at en slik illegal jakt ikke finnes.

Problemstillinger

NRK/ SVT har syslet med denne ideen i et par år. Innfallsvinklene var flere. Svært få hadde kunnskap om illegal ulvejakt. Selve jakten på ulvejegerne var derfor den mest opplagte.

Den andre historien i dette var også påstandene om at norsk/ svensk ulveforvaltning skulle være en del av et hemmelig komplott med politi, miljøvernorganisasjoner og skogeierlag, som satte ut ulvehybrider eller ulv hentet fra dyreparker.

TV2 laget en dokumentar om utsettingsteorien i 2003 hvor dokumentasjonen var lite overbevisende. Vår kontakt med flere av deres kilder og deres dokumentasjon viste et annet resultat. DNA-prøvene som vi fikk fra disse kildene, indikerte det motsatte resultatet, nemlig at ulvene ikke kunne være satt ut.

Samtidig var det andre fasetter til denne historien som også fascinerte. Ikke minst ulven som en slags metafor for de problemene som folk i distriktene føler overfor staten, og spesielt de stadige innskrenkede rettighetene til deres bruk av naturen.

Metoder

Avgjørende for vår beslutning om å sette i gang dette prosjektet, kom da vi intervjuet forskere ved det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV. De hadde laget et slektstre på populasjonen i Skandinavia. Om man fant levninger etter ulver, kunne man i forhold til dette slektstreet fastslå om det var skandinavisk ulv – i noen tilfeller også hvilken ulv levningene kom i fra. Forskernes arbeid kunne med andre ord brukes som journalistisk metode.

Både i Norge og Sverige ville en DNA-metode være helt nytt i journalistisk sammenheng. Dette ga oss også muligheten til et spennende fortellergrep.

En annen viktig hendelse var da en kvinne ringte redaksjonen våren 2003. Hun var miljøaktivist og hadde engasjert seg mot ulvejakt. Hun hadde imidlertid på eget initiativ utgitt seg for å være ulvemotstander og snakket på telefon med en rekke kjente ulvemotstandere. Kvinnen hadde gjort opptak av disse samtalene.

På lydbåndet fortalte ulvemotstanderne en helt annen historie enn det de fortalte offentlig. Her gikk det fram at de visste hvem ulvejegerne var, hvor de jaktet, hvordan de jaktet og at de også tildels selv deltok.

Løgnene fra de framstående talsmenn på lydbåndene ble utslagsgivende for vår interesse. Vi måtte imidlertid gå annerledes fram, men allerede i begynnelsen innså vi at det ville bli svært vanskelig å komme inn til "den harde kjernen" blant ulvejegerne uten bruk av provokatører.

Prosjektstart

Prosjektet startet sensommeren 2003. Sveriges Televisions Uppdrag Granskning (SVT) – Brennpunkts "søsterprogram" i Sverige - og NRK Brennpunkt var begge interessert i et felles prosjekt – et prosjekt som skulle vise seg å bli det hittil største samarbeidsprosjektet mellom de to redaksjonene. En viktig forutsetning for å gjøre dette til et fellesprosjekt var at ulven ferdes fritt i grenseområdene de to land, og at debatten om ulvens fremtid berørte rovdyrforvaltningen i begge land. Likeledes at myndighetene i begge land var i ferd med å revurdere sin politikk og at det lå an til nye detaljer om spørsmålet i offentligheten.

En prosjektgruppe tok form. Oscar Hedin (SVT) var regissør og prosjektleder. Anna-Maria Magnusson, Annika Mossing (SVT), Cato Haug og Rolf Øvrum (frilansere) var researchere. Ola Flyum (NRK) og Lena Laurén (SVT) var konsulenter og NRKs og SVTs kontaktpersoner. Kun Hedin jobbet heltid med prosjektet i sju måneder.

Oppgavene var mange. Et omfattende arbeid startet. I første rekke begynte man en omfattende gjennomgang av gamle saker hvor det hadde vært snakk om ulvejakt. Deretter tok man en rekke kontakter med folk både i og utenfor bevegelser og organisasjoner som arbeidet med rovdyrproblematikken. Hensikten var å komme i kontakt med folk som kjente til eller selv deltok i ulvejakt – eventuelt personer som kunne verifisere utsettingsteorien.

Fire metoder

Under researchen bestemte vi oss for å anvende fire metoder. Den første var tradisjonelt åpent feltarbeid og som er beskrevet tidligere i denne redegjørelsen.

De tre andre var kvantitativ sammenligning, DNA-analyse og infiltrasjon.

Kartlegging

Forskere i det ledende og nordisk finansierte forskningsprosjektet Skandulv, har utviklet biologiske beregningsmodeller for om fanget av tjuvjakt på ulv. Den mest anerkjente rovdryrforskeren de seneste årene, Petter Wabakken, mener 100 ulv er skutt ulovlig de siste fem årene.

SVT og NRK arbeidet mye med å få et mest mulig presist tall for hvor mange ulv som var skutt. På basis av denne researchen kan vi dokumentere 30 tilfeller av ulovlig jakt på ulv. Kravet til denne dokumentasjonen har vært to uavhengige kilder i hvert tilfelle.

I tillegg regner vi med at ytterligere 11 ulv har forsvunnet på en måte som tyder på at de er drept ulovlig. Dette er informasjon som tidligere ikke er fremkommet for offentligheten.

De som medvirker til, eller er involvert i slik kriminell virksomhet, kan risikere inntil seks års fengsel, i følge norsk lovgivning.

Ulven ikke utplassert

I tillegg har vi tatt ulvemotstanderne på alvor og satt fokus på påstanden om at ulvene som vandrer i våre skoger, skal være hemmelig utsatt fra dyreparker med myndighetenes og forskerverdenens stilletiende godkjenning.

Gjennom vevsprøver som motstanderne hevder kommer fra ulovlig skutt ulv, har NRK og SVT fått gjennomført DNA-analyser. Å få tak i disse vevsprøvene var i seg selv gjenstand for en grundig metodisk vurdering. Besittelse av slike vevsprøver fra ulovlig skutt ulv kunne bli ansett som en kriminell handling. NRK og SVT kom etter nøye vurdering at vi åpent ville fortelle publikum om hvordan disse vevsprøvene hadde kommet oss i hende, og at vi var villig til å bli etterforsket i tilknytning til disse handlingene. I dokumentarene blir det derfor redegjort for denne prosessen. (Hverken Økokrim eller PFU har i ettertid hatt noe å bemerke til NRKs handlemåte i denne saken).

Vi var kjent med at ulvemotstanderne ikke hatt fått gjennomført DNA-tester som kunne bekrefte teorien om utsetting. Vi var oppsatt på å få slike tester gjennomført, noe som skjedde på Universitetet i Lund. Disse vitenskapelige testene slår fast at de aktuelle dyrene tilhører den

skandinaviske ville ulvestammen, og ikke dyreparkulv. Det er første gang slike analyser er gjennomført av en nøytral tredjepart.

Vi fikk opplyst at disse vevsprøvene var tatt fra tjuvskutte ulver. DNA-analysen styrket disse opplysningene. Når vi forsøkte å spørre hvor de tjuvskutte ulvene kom fra, fikk vi ikke snakke med ulvejegerne direkte. Dette var også en viktig grunn for metodevalget; å bruke infiltratører i dette miljøet.

De mest ihuga motstanderne hevder offisielt at de er sterkt imot illegal jakt på ulv. Men privat og blant likesinnede sier de noe annet; de støtter denne ulovlige jakten, og mange av dem er også selv direkte involvert i slik jakt. Det har også vært et mål for NRK/ SVT og avsløre denne dobbeltmoralen.

Ulike jaktmetoder

Både i den åpne og skjulte researchen møtte vi folk som hevdet at de hadde skutt etter og drept ulv. En rekke forskjellige jaktmetoder ble brukt. De mest ekstreme var gift i åte, ulovlige jaktfeller (sakser), og skudd i mageregion for å hindre at ulven døde momentant, noe som gjør en politietterforskning vanskeligere. Mest ekstremt var bruken av dynamitt i hi.

I tillegg var det også flere som fristet med opplæring i ulvejakt og som også organiserte jaktturen i de baltiske land. Vi ble fortalt at en hensikt med disse turene var å trene norske og svenske jegere for å drive ulvejakt også i Skandinavia.

Vi fikk også høre historier om politifolk, sentrale politikere og talsmenn for folkelige bevegelser i distriktene som var involvert og kjente til den ulovlige jakten.

I sum ble det viktig å undersøke en del av disse gjentatte påstandene ved å bruke aktive jegere som vi hadde tillit til, og som kunne komme i kontakt med de aktuelle jegerne.

Skjult kamera

Som nevnt tok vi først kontakt med potensielle kilder åpenlyst, men etter hvert innså vi at journalister aldri ville få tilgang til "den harde kjernen" i de mest ytterliggående miljøene.

For NRK/ SVT ble denne erkjennelsen et viktig veivalg i den videre research. For i utgangspunktet ønsket vi - så langt som mulig - å bruke ordinære journalistiske metoder. For oss er bruk av skjult kamera utelukkende et spørsmål om journalistisk metode, og ikke dramaturgisk motivert. Siden Brennpunkt startet i 1996, har denne kombinasjonen kun vært brukt en gang tidligere.

Derfor var det først etter researchperioden med åpne journalistiske metoder, at vi bestemte oss for å benytte infiltrører som kunne gå inn i miljøet og avsløre hva som egentlig foregikk. Det ble klart for redaksjonen at ingen av de impliserte, verken i NRK eller SVT, var i en posisjon der de selv kunne fungere i rollen som infiltratører. Vi trengte troverdige personer utenfor journalistmiljøet med jakterfaring som raskt kunne bli akseptert i tjuvjegermiljøer som troverdige personer.

Etter en lengre research fase lyktes det oss først å koble inn en aktiv jeger på prosjektet. Han var totalt en måned inne i prosjektet som infiltratør.

Vedkommende er ikke journalist, men hadde et bevisst forhold til sin rolle. Han arbeider til daglig i databransjen med medierelaterte prosjekter. "Jeger 1" var ikke det man karikert kan kalle en "urban rovdryvner", men har gjennom sin oppvekst på Dovre og sin bakgrunn fra Forsvaret, et nyansert syn på rovdryvnerproblematikken.

Mot slutten av prosjektperioden knyttet vi også til oss en "jeger 2" – som er en venn av "jeger 1". Også han er aktiv jeger og bosatt ved grensa i Østfold-traktene. Den samme kvalitetssikringen som for "jeger 1", ble også etablert i samband med "jeger 2". Det var vesentlig for den redaksjonelle kontrollen i SVT og NRK at både "jeger 1" og "jeger 2" ble innført i hvilket ansvar og hvilken risiko de påtok seg ved å infiltrere miljøene. Begge disse jegerne ble også nøye informert om de pressetiske vurderingene som ble gjort, og hvor langt vi var villig til å la dem gå med skjult identitet. Et nøkkelpunkt her var at de gjennom sin opptreden ikke skulle oppfordre til eller fremprovosere handlinger utover det som måtte anses som "normalt" ut fra den informasjonen de søkte. Oppdraget var enkelt fortalt å finne frem til personer og miljøer som selv drev med eller var aktivt involvert i ulovlig jakt på ulv. Dersom de ble invitert med på ulovlig jakt, skulle infiltrasjonen stoppe der. Likeledes ville alle skjulte opptak nøye vurderes med tanke på offentliggjøring.

På denne bakgrunn oppsøkte "våre jegere" de ulike miljøene med Hedin i nærheten. Dette med tanke på sikkerheten, men også for å kunne korrigere, veilede og sikre det journalistiske innholdet, blant annet med tanke på oppfølgings spørsmål til de impliserte.

Resultatet var vellykket – våre to infiltratører maktet i tett samarbeid med redaksjonen å infiltrere flere miljøer som var involvert i tjuvjakt på ulv. Etter nye runder med etiske diskusjoner, der også redaktører og juridiske rådgivere deltok, ble identiteten til to av de sentrale personene i miljøet på svensk og norsk side offentliggjort i filmene. Begrunnelsen var deres sentrale posisjon som ledere for de største ulvemotstand foreningene som offentlig tok avstand fra ulovlig ulvejakt.

Ytterligere to personer ble ikke identifisert (sladdet) fordi deres offentlige posisjon ikke var av samme kaliber, og fordi de derfor hadde krav på personvern. (Ingen av de to som ble identifisert fikk gehør for sine klager til PFU og den svenske Granskningsnemnden.)

Konsekvenser

NRK og SVT sendte filmene den 19. og 26 april 2004. De fremsto som identiske på begge kanaler. NRK fulgte opp det første programmet med en direktesendt debatt på NRK i programposten "Standpunkt" fra Skogmuseet på Elverum. SVTs Debatt kom etter det andre programmet.

Programmene vakte stor debatt med et stort antall artikler og innlegg i ulike medier. På Uppdrag Gransknings nettside var det rekordrespons i antall debattinnlegg – nær 1000 innlegg totalt.

I Begge land var det også stor offentlig oppmerksomhet om metodebruken, særlig skjult kamera, og flere av dem som hevdet at de ble filmet skjult gikk ut offentlig og kritiserte NRK. NRKs eget medieprogram, "Mediemenerne", tok bl.a. bruken av skjult kamera opp i et av sine program med referanse til hvordan dette var gjort i ulvefilmene i Brennpunkt.

Politiet innledet etterforskning i tre saker som fortsatt pågår.

I Sverige fikk programmene en pris fra Svenska Miljöjournalisters Förening. I begrunnelsen står det:

”..ett genomarbetat reportage om vargens situation, där eget initiativ till vetenskapliga undersøkingar kombinert med avsløjande reportagemetoder givit nya fakta og perspektiv i en inflammetrad debatt.”

Programmene ble klaget inn til Pressens Faglige Utvalg og den svenske ”Granskningsnåmden”. PFU mottok to klager fra personer som figurerte i filmene, begge ble realitetsbehandlet. I begge land konkluderte man med at verken innhold eller metoder stred mot landenes presseetiske standarder som upartiskhet, saklighet, eller hensynet og respekten for den enkeltes privatliv.

Pressens Faglige Utvalg (PFU-uttalelse fra 26. oktober 2004) var også svårt klar i sin konklusjon på bruken av skjult kamera:

”Pressens Faglige Utvalg mener NRK Brennpunkt var i sin fulle rett til å sette søkelyset på ulvemotstandernes forhold til ulv og ulovlig ulvejakt. (...)

Etter utvalgets mening vil det ikke være mulig å dokumentere hvordan dette miljøet faktisk forholder seg til tjuvjakt uten bruk av skjulte opptak.”

Konklusjon

Alt i alt forholdt vi oss til omkring 100 kilder. Dette var ulvejegere, forskere, politikere, skogseiere, bønder, politikilder, journalister og folk som bodde i de såkalte ”ulveområdene”.

Resultatet av våre undersøkelser kan i korthet oppsummeres slik:

- Vi fant den første tjuvejegeren som åpent fortalte om ulovlig jakt.
- Våre undersøkelser framskaffet det første troverdige omfanget av antall tilfeller ulovlig skutt ulv i Norge og Sverige. En egen rapport er skrevet om denne undersøkelsen.
- Gjennom infiltrasjonen fant vi at sentrale ulvemotstandere – deriblant politifolk - hadde kontakt med og deltok i illegal jakt.

- Vi fikk kunnskap om hvordan jakten ble organisert og hvem som deltok – deriblant at sentrale ledere i store folkebevegelser var kjent med og deltok i illegal jakt.
- DNA-undersøkelsene avslørte at levninger fra tre ulver var skutt illegalt. De samme prøvene på disse tre ulvene viste også at ulvene ikke var utplassert, men tilhørte den skandinaviske ulvestammen.

På vegne av NRK Brennpunkt og SVTs Uppdrag Granskning

Ola Flyum
Oslo 20.01.2005